

ПРОМИСЛИ ТА ХАРЧУВАННЯ: ЗА ПОЛЬОВИМИ МАТЕРІАЛАМИ ЛЮДМИЛИ ШЕВЧЕНКО

Людмила Прокопівна Шевченко народилася 1895 року в с. Кирилівка (нині – с. Шевченкове Звенигородського р-ну Черкаської обл.) у родині племінника Т. Шевченка. У 1917 році закінчила лицей у м. Перемишлі і вступила до учительської польської семінарії. У 1918 році переїхала до Лисянки, Журжинців, що на Черкащині. У 1922 році вона вступила на етнографічний факультет Археологічного інституту. Уже у 20-х роках ХХ ст. Л. Шевченко почала досліджувати Полісся. Напрацювання цих та подальших років лягли в основу кандидатської дисертації, яку було захищено 1954 року. У післявоєнні роки Л. Шевченко працювала в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР, а в 1963 році за скороченням штату (а в реальності – за виходом на пенсію) її було звільнено. Померла Людмила Прокопівна 1969 року [6, с. 8, 11, 13, 16; 7, с. 39]. Життєвим шляхом і творчою діяльністю Л. Шевченко дослідники почали цікавитися впродовж останніх років [5; 6; 7].

У творчому доробку Л. Шевченко можна виокремити два періоди: 1) 20–30-ті роки ХХ ст., 2) 50–60-ті роки ХХ ст. У перший період вона написала понад 20 праць. Значна їх частина була надрукована в журналі «Первісне громадянство та його пережитки на Україні», наприклад: «Звичаї, зв'язані з закладами будівлі», «Спогади про академіка В. Гнатюка». Для другого періоду характерна участь у написанні окремих розділів дослідження «Українці» – «Харчування» та «Селянські промисли». Матеріал для них Л. Шевченко збирала під час експедицій. Цікавими є польові записи, зібрані 1955 року в Одеській та Волинській областях, які зберігаються в Архівних наукових фондах рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильсько-

го НАН України [2; 3] (далі – АНФРФ ІМФЕ) і які пропонуємо увазі читачів. Ці експедиційні записи не лише містять інформацію з певної теми, але й показують авторську методику зі збирання й оформлення етнографічного матеріалу. Л. Шевченко в 1950-х роках готувала до друку «Посібник по збиранню етнографічних матеріалів», який так і залишився рукописом [6, с. 12].

Людмила Прокопівна виділяла два методи збирання етнографічних матеріалів – монографічний і тематичний. Перший передбачає довге й кропітке вивчення в окремому колективі, а другий – дослідження окремих тем [1, арк. 13]. Як побачимо нижче, монографічний метод був застосований нею в одеській експедиції, а тематичний – у волинській. Напевно, завдяки першому методу Л. Шевченко дослідила родовід і склала родовідне дерево рибальської сім'ї Яковлевих. Родовід рибалок Яковлевих спростовує твердження, що рибалками в Одеській області були лише старообрядці.

Матеріали у Волинській області Л. Шевченко збирала в січні 1955 року, в Одеській – у серпні того ж року. Вони складаються з чотирьох частин: збірки регіонального архіву та музею, спостереження дослідниці та розповіді інформаторів. Текст переважно написаний на аркушах формату А5 чорнилом і лише 5 аркушів – олівцем. Текст подано без змін, зі збереженням стилю викладу. Матеріали із ткацтва й житла містять малюнки. В архівних документах Одеської експедиції містяться ще й світлини, які зберігаються в матеріалах фотографа Ігнаткова [4]. Деякі світлини ми відібрали для цієї публікації, посилення на них у тексті поставлені нами у квадратних дужках. Підписи до них подаємо ті, які написані на звороті фотографій.

1. АНФРФ ІМФЕ, ф. 14-2, од. зб. 313.
2. АНФРФ ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 277.
3. АНФРФ ІМФЕ, ф. 14-5, од. зб. 279.
4. АНФРФ ІМФЕ, ф. 14-9, од. зб. 71.
5. *Боряк О.* Емпіричні дослідження як «ризик шкоди»: теорія і практика впровадження принципів етики польової роботи [Електронний ресурс] / Олена Борьяк // Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. – Режим доступу : http://nte.etnolog.org.ua/zmist/2003/N5_6/Art10.html.
6. *Боряк О.* Наукова й польова діяльність етнографа Людмили Шевченко / Олена Борьяк // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики : зб. наук. пр. / відп. ред. Г. В. Борьяк ; упоряд. : М. Ф. Дмитрієнко, О. О. Попельницька, В. В. Томазов. – К. : НАН України, Інститут історії України, 2009. – Чис. 16. – С. 8–17.
7. *Гілевич І.* Українська етнографічна наука у першому повоєнному десятилітті та польові дослідження Полісся [Електронний ресурс] / Ігор Гілевич // Вісник Львівського університету. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Vlnu_ist/2008_43/02.pdf.